

Didakhé (azaz: A tizenkét apostol tanítása) (fordította: Vanyó László)

Alig múlt száz esztendeje annak, hogy 1873-ban Philotheosz Brienniosz nikomédiai metropolita Jeruzsálemben való zárándoklása alatt megtalálta ezt a rövid, mindössze tizenhat apró fejezetből álló írást, de azóta a hozzáfűzött tanulmányoknak a bibliográfiája legalább ennyit tesz ki. Rövidebb és hosszabb címe egyaránt magában foglalja a Didakhé, vagyis a „Tanítás” kifejezést, de tartalmának ismeretében nem mondható ez elsődleges céljának, legalábbis abban az értelemben nem, amit a köznyelvben értünk a kifejezésen. A Didakhé inkább az egyház „szertartásait”, a közösségi élet szabályait rögzíti, ilyenképpen az egyház szentségeiről a kezünkben levő legrégebb szövegmű, hiszen mind a tizenhat fejezet a keresztség, illetve az eukharisztia megtartásának rendjét foglalja össze, és ezeknek kapcsán beszél az imádságról, a böjti fegyelemről, a próféták és a vándortanítók szerepéről.

Szövege nem tekinthető egységes munkának, az első hat fejezete önálló rész. A két útról szóló tanítás a korabeli iratokban elég gyakori, ismert a zsidó apokrifekben, a qumráni szövegművekben, de ott van a Pásztorban, a Barnabás-levél utolsó fejezeteiben, így feltételezhető, hogy ezt a részt nagyjából kész formában illesztették a Didakhé elé, amit alátámaszt az a kijelentése, hogy ezt a tanítást az első századok egyházaiban a keresztség szertartásának bevezető részében használták.

Az iratot a zsidó hagyomány szelleme hatja át, a benne levő utasítások is azt mutatják, hogy a Didakhé még százötven előtt keletkezett, de már az apostoli kor lezáródása után, mivel az egyház szokásait tekintve határozottan szakít a zsidóság gyakorlatával; legvalószínűbb, hogy a II. század második negyedéből való, keletkezési helyül pedig a legtöbb kutató Szíriát jelöli meg.

A keresztség ókor igen nagyra értékelte a Didakhét, a későbbi liturgikus és egyházfegyelmi iratokhoz alapul szolgált (Didaszkalia, Apostoli Konstitúciók VII., stb.), több egyházban a kezdeti korokban kánoni könyvnek tartották, de Euszebiosz, jelentősége elismerése mellett, az apokrifek közé sorolta. Lactantiustól Bonifatiusig elvélve találunk utalásokat az irat meglétére, és utána megtalálásáig ismeretlen. Megtalálása kétségtelenül az elmúlt évszázad legjelentősebb felfedezése.

Szövegét már az elmúlt század végén lefordították magyarra, e fordításunk a harmadik. A Didakhé, és Hermász Pásztor kivételével mindegyik apostoli atya írásának fordításához a tübingeni Mohr kiadó „Die apostolischen Väter I. Teil” kötetének szövegkiadását vettük alapul, a szövegkiadás F. X. Funk hasonló című gyűjteményének átdolgozása, az átdolgozás Karl Bihlmeyer munkája.

Didakhé

azaz:

A tizenkét apostol tanítása

(Az Úr tanítása a tizenkét apostol által a nemzeteknek)

I. 1. Két út van, egy az életé, egy halálé, a két út között pedig nagy különbség van. 2. Az élet útja ez: először, szeresd Istenedet, aki teremtett téged, másodsor, szeresd felebarátodat,

mint önmagadat. Te se tedd azt másnak, amit nem akarsz, hogy neked tegyenek (vö.: Mt 12,37-39; Mk. 12,30-31; Sir 7,30; MTörv 6,5; Lev. 19,18; Mt 7,12; Lk 6,31). 3. Eme szavak tanítása pedig a következő: áldjátok azokat, akik átkoznak titeket, imádkozzatok ellenségeitekért, tartsatok böjtöt azokért, akik üldöznek titeket. Milyen érdem az, ha azokat szeretitek, akik titeket szeretnek? Nemde ezt teszik a pogányok is? Ti viszont szeressétek azokat, akik gyűlölnék benneteket és ellenségeitek ne legyenek (vö.: Mt 5,44-47; Lk 6,32-33). 4. A test és hús kívánságaitól tartózkodj¹ (vö.: 1. Pét. 2,11; Tit. 2,12). Ha valaki megüti jobb arcodat, tartsd oda a másikat is, és tökéletes leszel (vö.: Mt 5,39). Ha valaki arra kényszerítene, hogy menj vele ezer lépést, tégy meg vele kétezret (vö.: Mt 5,40-41). Ha valaki elkéri felső ruhádat, add oda neki alsó ruhádat is (vö.: Lk 6,30). Ha valaki elveszi, ami a tied, ne kérd vissza, úgysem tudod (vö.: Lk 6,30). 5. Mindenkinek adj, aki kér tőled, és ne kérd vissza! Az Atya ugyanis mindenkinek adni kíván ajándékaiból. Boldog az, aki a parancs szerint ad, mert ártatlan. Jaj annak, aki kap! Ha valaki úgy vesz, hogy szüksége van rá, az ártatlan; aki azonban úgy vesz, hogy nem szorul rá, az számadással tartozik, mert kapott, és valamiért kapta, amit kapott; fogságba kerül, kivizsgálják, mit cselekedett, és ki nem szabadul onnét, míg az utolsó fillért vissza nem fizette. 6. Erről már mondatott: izzadjon meg az adomány kezében, míg megtudod, kinek adod (vö.: Mt 5,26).

II. 1. Az utasítás második parancsa így szól: 2. Ne ölj, ne törj házasságot (vö.: Mt 19,18), gyermeket meg ne ronts², ne paráználkodj, ne lopj, varázslással ne foglalkozz, ne keverj mérget, ne hajtsd el a magzatot, a megszületett gyermeket ne öld meg, ne kívánd azt, ami felebarátodé (vö.: Kiv 20,17)! 3. Ne esküdj, hamis tanúságot ne tégy, ne rágalmazz, ne emlékezzél a rosszra (Mt 5,33, 19,18)! 4. Sem gondolkodásod, sem nyelved ne legyen kettős; a kettős nyelv ugyanis a halál csapdája.³ 5. Szavad ne legyen hazug, se üres, hanem tettekkel teljes!⁴ 6. Ne légy kapzsi, rabló, képmutató, se gögös, se gonosz! Ne forralj gonosz tervet felebarátod ellen! 7. Ne gyűlölj senkit, de egyeseket feddjél meg, másokért könyörögj, ismét másokat pedig tulajdon lelkednél jobban szeress.

III. 1. Minden rossztól óvakodjál gyermekem, és minden hozzá hasonlótól!⁵ 2. Ne légy haragos, mert a harag gyilkossághoz vezet, féltékeny se légy, se viszálykodó, se erőszakoskodó; mindezekből gyilkosság származik! 3. Ne légy kívánczó fiam, a kívánczóság ugyanis paráznasághoz vezet, mocskos beszédű se légy, szemeidet ne forgasd⁶, mert ezekből származik a házasságtörés! 4. Ne üzz madárjóságot sem gyermekem, mert az is bálványimádáshoz vezet, se ráolvasást, se csillagjóságot, se mágiát⁷, ilyeneket se látni, se hallani ne kívánj. Bálványimádás ered mindezekből. 5. Ne légy hazug, gyermekem, a hazugság vége a lopás, pénzsóvár se légy, ne hajhászd a hiú dicsőséget. Lopás a vége mindezeknek. 6. Ne légy zúgolódó gyermekem, mert az káromláshoz vezet, ne légy önkényes, se silány gondolkodású; ezekből jön a káromkodás. 7. Légy inkább szelíd, mert a szelídek fogják örökölni a földet (vö.: Mt 5,5; Zsolt 36,11), 8. Legyél nagylelkű és irgalmas,

¹ Az I,4-II,1 szövege nincs meg minden kéziratban. Noha a Didakhénak számos kiváló szövegkiadása látott napvilágot, néhány részletének szövegagyományozása egyáltalán nem mondható világosnak. Ennek oka lehetett az, hogy az ókorban igen sokat idéztek, sokak által felhasznált írásműről van szó. Az alábbi szövegrészek hagyománytörténete átláthatatlan még jelenleg: XVI,8; X,7 és XI,1.

² A gyermekek megrontását a zsidóságban a Lev 18,22 és 20,13 alapján szintén igen megvetendő bűnnek tartották.

³ vö.: Jak 3,3-12.

⁴ „tettekkel teljes” nincs minden kéziratban.

⁵ vö.: Juda végrendelete XIX,1.

⁶ a „szem forgatása” itt a buja nézelődést jelenti, vö.: Isszakár végrendelete VII,2.

⁷ Itt a mágia egy különleges fajtájáról van szó, amit a szerző által használt „perikathairón” szó árul el. Ezt a fajta meghintést egy varázslásra használt növény szárával végezték.

mentes a gonoszságtól, csendes és jó⁸, tisztelven mindig az ígéket, melyeket hallottál. 9. Fel ne magasztald magadat, ne adj alkalmat lelkednek a hiúságra! Ne a gőgösekhez ragaszkodjon lelked, hanem az igazakkal és alázatosakkal társalogjon. 10. Úgy vegyél mindent, ami veled történik, mint valami jót, mert Isten nélkül semmi sem történik.

IV. 1. Éjjel és nappal emlékezz meg arról, gyermekem, aki neked Isten igéjét hirdeti, úgy tiszteld őt, mint magát az Urat!⁹ Ahonnan ugyanis az uralom szól, ott van az Úr. 2. Naponta keresd a szentek¹⁰ színlátását, hogy felüdülj beszédjükön. 3. Szakadást ne okozz, békítsd ki a szembenállókat! Ítéld igazságosan (vö.: MTörv 1,16; Péld 31,9; Jn 7,24), ne légy személyválogató, fedd meg az elbukottat!¹¹ 4. Ne kételkedj, meglesz vagy nem!¹² 5. Ne legyen kezed kinyújtva akkor, amikor kapsz, összeszorulva viszont, amikor rajtad a sor, hogy adj.¹³ 6. Ha valamit kezed munkájával szereztél, azt add oda bűneid váltságául.¹⁴ 7. Ne vonakodj adakozni, ne is zúgolódj, amikor adakozol, hiszen tudod, ki az, aki a bér jó viszonzója! 8. A rászorulókat el ne utasítsd, mindenedet oszd meg testvéreddel, és semmit se mondj sajátodnak; ha a halhatatlanban közösködtek, mennyivel inkább közösködnötök kell a romlandókban!¹⁵ 9. Le ne vedd a kezed fiadról vagy lányodról, hanem ifjúságuktól kezdve az Úr félelmére tanítsd őket.¹⁶ 10. Ne parancsolj haragodban szolgálóknak, vagy szolgálóknak, hisz ők is ugyanabban az Istenben remélnek, nehogy ne féljék az Istent, aki mindegyiktek fölött van; ő nem azért jött, hogy látszat szerint hívjon, hanem azokat, akiket a Lélek előkészített.¹⁷ 11. Ti szolgálak, tiszteletben és félelemben engedelmeskedjete uraitoknak, mint Isten képmásainak!¹⁸ 12. Gyűlölj mindenféle színlelést és mindent, ami nem kedves Isten előtt! 13. Az Úr parancsait el ne hagyj, tartsd meg, amit kaptál (vö.: MTörv 4,2; 12 és 32), se ne tégy hozzá, se el ne végy belőle!¹⁹ 14. Az egyházban valld meg botlásaidat és rossz lelkiismerettel ne járulj imádsághoz!²⁰ Ez az élet útja.

V. 1. Ez pedig a halál útja: mindenekelőtt rossz és átokkal teli; gyilkosság, házasságtörés, kívánczóság, paráznaság, bálványimádás, mágia, méregkeverés, rablás, hamis tanúság, képmutatás, álnokság, kétszínűség, gőg, gonoszság, erőszak, bírvágy, parázna beszéd, irigység, fennhéjázás, önteltség, hengegés, vakmerőség; 2. a jókat üldözik, az igazságot gyűlölnek, a hazugságot szeretik, nem ismerik az igazságosság jutalmát, nem a jóhoz ragaszkodnak, sem az igazságos ítélethez, nem a jó, hanem a rossz miatt virrasztanak, messze van tőlük a szelídség és kitartás, a hiábavalóságot kedvelik, saját fizetségüket hajszolják, a szegényen nem könyörülnek, nem szomorkodnak a megszorítottakkal. Teremtőjüket nem ismerik, megölik a gyermekeket, megrontják Isten teremtményét, elutasítják a szegényt, a

⁸ vö. Iz 66,2.

⁹ vö. Sir 7,29-31 és Mt 10,40.

¹⁰ A „szentek” a megkereszteltek.

¹¹ A Didakhében a szakadás oka még személyi nézeteltérés lehet, nem tanbeli elhajlás, herezis. A szerző bírósági ügyekre céloz. Követelménye, hogy az erkölcsi bukás megítélésében a személyre ne legyen tekintettel a keresztény (pl. szegény vagy gazdag valaki).

¹² A rövid mondat a paruzsiára vonatkozik, azaz arra, hogy vajon Isten valóban megfizet-e mindenkinek tettei szerint (vö.: Hermasz Pásztor, IX. Parancsolat I,8; III. Hasonlat IV,3). Vö.: Sir 7,10 és Jak 1,6. A georgiai fordítás ezt fűzi hozzá: „Ne kételkedj benne, hogy Isten cselekedeteik szerint ítéli az embereket”.

¹³ vö.: Sir 4,31; MTörv 15,7; ApCsel 20,35.

¹⁴ vö.: Tób 4,10; 12,9.

¹⁵ vö.: ApCsel 2,44; 4,32. A mondat későbbi betoldás lehet.

¹⁶ vö.: Zsolt 33,12; 1 Kelemen-levél XXI,6 és 8.

¹⁷ vö.: Sir 4,30; Ef 6,9; Kol 4,1; Lk 1,17; Barnabás-levél III,6; V,7; XIV,6.

¹⁸ vö.: Ef 6,5-8; Kol 3,22-25.

¹⁹ vö.: MTörv 4,2; 13,1; Péld 30,6; Hénokh 104,11; Jel 22,18; Formula, amely az állandóságot kívánta biztosítani.

²⁰ Nyilván közös bűnvallomásról és közös imáról van szó, olyanról, amelyet Qumranban is gyakoroltak.

gazdagok szószólói, a szegények törvénytelen bírái, mindenféle bűnt elkövetnek; mentesek legyetek, ó gyermekeim, mindezeketől!

VI. 1. Vigyázz, le ne térítsen senki téged a tanítás útjáról, aki Isten nélkül tanít téged! (vö.: Mt 24,4). 2. Ha tényleg vállalni tudod az Úr egész igáját²¹, tökéletes leszel, ha nem tudod, tégy meg annyit, amennyire képes vagy. 3. Az ételekre vonatkozóan annyit tarts meg, amennyit meg tudsz tartani, nagyon tartózkodj azonban a bálványáldozati lakomáktól, mert azok a halott istenek előtti hódolatot jelentik.²²

VII. 1. A keresztségre vonatkozóan pedig, így kereszteljének: miután mindezeket előtte elmondátok²³, élő vízben kereszteljétek az Atya és Fiú és Szentlélek nevére (vö.: Mt 28,18-19). 2. Ha nem áll rendelkezésre élő víz, keresztelj más vízben; ha lehet hidegben, ha nem, melegben.²⁴ 3. Ha egyik sem áll rendelkezésre, háromszor önts vizet a fejre, az Atya és Fiú és Szentlélek nevére. 4. A keresztelendő és a keresztelő böjtöljön a keresztelés előtt, ha lehetséges, a többiek is; a keresztelendőnek hagyj meg, hogy előzőleg egy, vagy két napig böjtöljön (vö.: Mt 28,19).²⁵

VIII. 1. Böjtjeitek ne legyenek együtt a képmutatókkal, ők ugyanis a szombat utáni második napon és ötödik napon böjtölnek (vö.: Mt 6,16); ti a negyedik napon és az előkészületi napon böjtöljétek;²⁶ 2. ne imádkozzatok úgy, mint a képmutatók, hanem úgy, ahogyan az Úr parancsolta evangéliumában, így imádkozzatok:

Mi Atyánk, ki vagy a mennyben, szenteltessék meg neved, jöjjön el országod, akaratod legyen meg a földön, mint megvan a mennyben; mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma, engedd el adósságunkat, amilyen mértékben mi is elengedjük azoknak, akik nekünk adósak, és ne vigy minket kísértésbe, hanem szabadíts meg minket a gonosztól. Mert tiéd a hatalom és a dicsőség mindörökké

(vö. Mt 6,9-13). 3. Naponta háromszor imádkozzatok így.²⁷

IX. 1. Az eukharisziáról a következőket, így végeztétek:²⁸ 2. először a kehely fölött: – Hálát adunk néked Atyánk a Te szolgálóknak, Dávidnak szent szőlőjéért, melyet megismertettél velünk szolgáló, Jézus által! Dicsőség néked mindörökké! 3. A kenyértörésről pedig a következőképpen: Hálát adunk néked, Atyánk, az életért és tudásért, melyet kinyilatkoztattál nekünk a Te szolgáló, Jézus által! Dicsőség néked mindörökké! 4. Ahogyan e kenyértörések szét voltak szóródva a hegyeken²⁹ és egyé váltak összegyűjtve, úgy

²¹ Nehezen dönthető el, vajon az „egész iga” a mózesi törvény teljességére vonatkozik, a Mt 11,29-ben említett nőtlenesre, vagy a Didakhé „két út”-tanára? A legvalószínűbb az, hogy a szerző ószövetségi törvényelírásokra céloz.

²² Az „istenfélők” számára előírt törvények vö.: ApCsel 15,29 kk; 1Kor 8; Róm 14,1-16,6.

²³ „miután mindezeket elmondátok” azaz az I-VI. fejezetekben elmondottakat.

²⁴ Az „élő víz” forrásvíz. A „meleg víz” egyszerűen a ciszternából merített vizet jelenti, nem a gyermek- vagy beteg megkeresztelésére gondol a szerző. A fejezet jellegzetessége, hogy minden esetben a keresztelést végzőhöz intézi szavait!

²⁵ vö.: Jusztinosz 1 Apológia LXI,2 (Óker. írók 8,112. old.). A böjt előírásából nyilvánvalóan következik, hogy a Didakhé szerzője felnőttek keresztelését tartja szem előtt. A keresztelést bármely keresztény elvégezhet.

²⁶ A zsidóságban csak az engesztelési napon volt kötelező a böjt, vagy nehéz időkben. A hét két napján egyéni kezdeményezés alapján tarthatott böjtöt, aki akart. A keresztények böjti napja a (kedd) szerda és a péntek lett.

²⁷ A Miatyánk napi háromszori elmondása zsidó hatást tükröz.

²⁸ Vitatott kérdés, vajon egy eredetileg asztali ima lett-e eukharisztikus imádsággá, vagy fordítva, egy eredetileg eukharisztikus ima vált asztali imává (vö.: W. Rordorf, La Didaché, L'eucharistie des premiers chrétiens, Paris, 1976, 11. old. kk).

²⁹ Az olvasási mód „kenyér-törédé” Brüenniosz kódexére alapozódik, más szövegváltozat szerint csak „kenyér”. A „kenyér-törédé” olvasási mód az egyiptomi egyház liturgikus gyakorlatát tükrözi.

gyűljön össze egyházad királyságodban a föld határaitól!³⁰ Mert tiéd a hatalom és dicsőség Jézus Krisztus által mindörökké! 5. Ne egyék és ne igyék az eukharisztiaókból senki más, csak az, aki meg van keresztelve az Úr nevére! Erről mondta ugyanis az Úr: ne dobjátok a szentet a kutyák elé (vö.: Mt 7,6).

X. 1. Miután pedig beteltetek, így adjatok hálát: 2. Szent Atyánk, hálát adunk néked szent nevedért, melynek sátrát szívünkben ütötted fel, a tudásért és hitért és halhatatlanságért, melyet kinyilatkoztattál nekünk a Te szolgád, Jézus által! Dicsőség néked mindörökké!³¹ 3. Mindenható Uralkodónk, ki mindent nevedért teremtettél (vö.: Bölcs 1,14; Sir 18,1; 24,8; Jel 4,11; Ef 3,9; Zsid 3,4), ételt és italt adtál az embereknek, hogy élvezzék, nekünk pedig lélek szerinti ételt és italt adtál³², és örök életet Szolgád által! 4. Mindenekelőtt azért adunk hálát néked, mert hatalmas vagy! Dicsőség néked mindörökké!³³ 5. Emlékezzél meg, Uram³⁴, egyházadról, hogy szabadítsd meg őt minden gonosztól és tedd tökéletessé szeretetedben, és gyűjtsd össze a négy szél irányából (vö.: Mt 24,31) a megszenteltet országodba, amit neki készítettél! 6. Jöjjön a kegyelem, és múljon el e világ! Hozsanna Dávid Istenének! (vö.: Mt 21,9 és 15). Aki szent, jöjjön, aki nem az, térjen meg! Maran athá! Ámen!³⁵ 7. A prófétáknak engedjétek meg, hogy hálát adjanak, amennyiben akarnak.³⁶

XI. 1. Ha érkezik hozzátok valaki, és tanítja mindazt, amiről fentebb szó volt³⁷, azt fogadjátok be! 2. Ha viszont felforgatja azt, és mást tanít, hogy bomlasszon, ne hallgassatok rá! Ha ellenben azért tanít, hogy bennetek az Úr ismeretét és igazságosságát gyarapítsa, úgy fogadjátok, mint magát az Urat!³⁸ 3. Az apostolokkal és prófétákkal az evangélium rendelkezésének megfelelően járjatok el.³⁹ 4. Minden apostolt, aki hozzátok érkezik, úgy fogadjátok, mint az Urat magát! 5. De egy napnál tovább ne maradjon! Ha esetleg szükséges, maradjon még egy napot: ha azonban már három napig marad, akkor hamis próféta. 6. Amikor az apostol elmegy tőletek, ne vigyen magával mást, csak kenyeret, addigra, amíg

³⁰ L. Cerfaux (La multiplication des pains dans la Liturgie de la Didaché, Biblica 40, 1959, 943-958) a Jn 6,11-13-ban elbeszélte kenyérszaporítással hozza kapcsolatba a Didakhénak ezt a részét, amely egész redakció-soron ment keresztül szerinte. Eredetileg a „töredék” helyett a „mag” (szperma, mert a János-levelekben gyakori kifejezés) állt volna a szövegben, amelyet végül a „klaszma”-val helyettesítettek. A Didakhé ezen részének azonban nincs semmilyen kimutatható kapcsolata János evangéliumával.

³¹ X,2. A „Szent Atyánk” liturgikus megszólítás, vö. Jn 17,11; „nevedért” vö. Zsolt 102,1; 110,9; Lk 1,49; Mt 6,9; Lk 11,2; „melynek sátrát” annyit jelent, hogy a keresztények Isten lakhelye, temploma, vö. Neh 1,9; Jer 7,12; Barnabás-levél XVI,6-10; Jn 1,14 (ho logosz szarksz egeneto kai eszkénoszen en hémin); a „tudás”, „hit”, „halhatatlanság” mind paradicsomi adományok, ezek jellemezték az ember életét a bűn előtt.

³² „Lélek szerinti étel és ital” – a „pneumatikosz” szót szoktuk így fordítani: „lelki”. Ez azonban félreérthető, illetve nem fejezi ki azt, amit a görög szó mond: szellemi, mennyei, mint ami ellentétben áll a mulandóval. Az eukharisztikus kenyérről mindig így beszél Szent Pál is (1Kor 10,3 kk), Antiochiai Szent Ignác Rm VII,3; Juszminosz 1 Apológia LXVI (Óker. írók 8,117. old.).

³³ Ez is liturgikus fordulat, vö.: Szent Polükarposz vértanúsága 14,3 (Óker. írók 7,51. old.).

³⁴ Az „emlékezzél meg Uram” zsidó imaformula, amely a vég közelségét akarja sejtetni.

³⁵ A kopt fordítás a „kharisz” (kegyelem) helyett a „Küriosz” (Úr) szót hozza. A felszólításnak „Aki szent, jöjjön!” lehet eszkhatológikus értelme is, amint vonatkozhat az áldozásra is.

³⁶ A X. fejezethez egyes kéziratokban még az olaj megáldása is hozzátartozik: „Az olaj fölött pedig így adjatok hálát: Hálát adunk néked, Atyánk, a kenet jó-illatáért, amelyet kinyilatkoztattál nekünk Szolgád, Jézus által. Néked dicsőség mindörökké!” Az olaj ebben az esetben mindennek előtt az exorcizmusoknál használt olaj, amelyet a démoni megszállottság okozta betegségek gyógyítására is használtak. A vonatkozó újszövetségi helyek: Mk 6,13 Jak 5,14. (Vö. Ádám apokalipszise 9). Mivel a későbbi egyházi rendtartásokban is közvetlenül az eukharisztiaóhoz kapcsolódik az olaj megáldása, ezért nagy valószínűséggel elfogadható, hogy az eredeti szövegben is benne volt. Brüenniosz kéziratában nem volt meg, a kopt fordításban azonban benne van!

³⁷ „amiről fentebb szó volt” tehát ami az eukharisztikus ima tartalma, azaz Jézusra és az Isten országára vonatkozik.

³⁸ vö. Ignác Trall. IX,1; 2 Jn 10.

³⁹ Az „evangélium rendelkezése” feltehetően Mt 10,40; Mk9,37; Jn 13,20; Mt 10,10; Lk 10,7; 1Tim 5,18.

szállást talál. Ha pénzt kérne, hamis próféta.⁴⁰ 7. Ne tegyetek próbára egyetlen olyan prófétát sem, aki a Lélekben szól, és meg ne ítéljétek! Minden bűn megbocsájtatik ugyanis, de erre nincsen bocsánat (vö.: Mt 12,31). 8. Ezzel szemben, nem mindenki próféta, aki lélekben szól, csak akkor, ha erkölcsi ugyanazok, mint az Úré. Az erkölcsökről lehet felismerni a prófétát és a hamis prófétát.⁴¹ 9. Próféta továbbá mindaz, aki a Lélekben asztalt készít, de nem maga eszik róla; ellenkező esetben hamis próféta.⁴² 10. Azok, akik az igazságot tanítják, mind próféták, de, ha nem cselekszik azt, amit tanítanak, hamis próféták. 11. Minden igaz, kipróbált próféta az egyház kozmikus misztériumának javára cselekszik⁴³, de mert nem tanítja, hogy azt kell tenni, amit ő tesz, azért még meg ne ítéljétek! Istennél van ítélete. Így tettek a régi próféták is. 12. Amelyik viszont elragadtatásban szólna így: pénzt adj nekem, vagy más valamit, arra ne hallgassatok! Ha ellenben más rászorulókat miatt kérne, hogy adjatok, akkor senki ne ítélje meg őt!

XII. 1. Mindenkit fogadjatok be, aki az Úr nevében érkezik (vö.: Mt 21,9, 117. Zsolt 26; Jn. 5,43); próbára téve majd megismeritek, hiszen képesek vagytok a jobb és a bal megkülönböztetésére. 2. Ha a jövevény átutazóban van, segítsétek, amennyire tudjátok; ne maradjon azonban nálatok, csak két vagy három napig, amennyiben szükséges. 3. Ha mestersége van, és le akar telepedni nálatok, dolgozzék és egyék.⁴⁴ 4. Ha nincs mestersége, gondoskodjatok róla belátásotok szerint, hogy ne éljen köztetek keresztény tétlenül. 5. Ha azonban nem akarna így cselekedni, Krisztus-kufár.⁴⁵ Az ilyenektől óvakodjatok!

XIII. 1. Minden igaz próféta, aki le akar telepedni nálatok, megérdemli kenyerét (vö.: Mt 10,10; Lk 10,7; 1Kor 9,13-14; 1Tim 5,17-18). 2. Hasonlóképpen az igaz tanító is, mint a munkás, megérdemli kenyerét. 3. A csűr, a présház, juhaid és marháid, terményeid zsengejét vedd, és add a zsenget a prófétáknak, mivel ők a ti főpapjaitok.⁴⁶ 4. Ha nincs közöttetek próféta, akkor a szegényeknek adjatok. 5. Amikor kenyeret sütsz, vedd a javát és add a parancs szerint. 6. Ugyanígy, ha olajos- vagy borsodényedet megnyitod, vedd zsengejét, és add a prófétáknak. 7. Pénzed, ruhád és mindennemű vagyoned javát vegyed, ahogy neked tetszik, és add a parancs szerint.

XIV. 1. Az Úr napján gyűljetek egybe⁴⁷, törjétek meg a kenyeret és adjatok hálát, előtte tegyetek bűnvallomást, hogy tiszta legyen áldozatotok. 2. Mindaz, akinek vitás ügye van felebarátjával, addig ne jöjjön közétek, míg ki nem békült⁴⁸, nehogy közönségesse váljon áldozatotok. 3. Az Úr ugyanis erről mondotta: Mindenütt tiszta áldozatot mutatnak be nékem, mert nagy király vagyok, mondja az Úr, és nevem csodálatos a nemzetek között (Mal. 1,11-14).

XV. 1. Kézfeltétellel válasszatok magatoknak az Úrhoz méltó püspököket és diakónusokat⁴⁹, szelíd és nem pénzéhes, igazmondó és kipróbált férfiakat; ők látják el

⁴⁰ vö.: Mt 10,9; Lk 9,3; Mk 6,8.

⁴¹ vö.: Mt 7,15-23 és Hermasz Pásztor, XI. Parancsolat 12.

⁴² vö.: Hermasz, Pásztor, XI. Parancsolat XII.

⁴³ A hely értelmezése igen vitatott. A „kozmosz misztérium” Rordorf-Tuilier szerint. (Doctrine 186-188. old.) az Ef 5,31 kk alapján értelmezendő: a próféta és az egyház kapcsolatát a menyasszony-vőlegény kapcsolat mintájára képzelettel el. Ennek az elgondolásnak a nyomai megtalálhatók az 1Kor 7,36-38-ban is. Vö. Hermasz, Pásztor IV. Hasonlat, XI; Irenaeus AH I,6,3.

⁴⁴ vö. 2 Tessz 3,7-12.

⁴⁵ A „krisztuskereskedő” (krisztoskereskedő) keresztény neologizmus, keresztény írásban leegelőször itt találjuk.

⁴⁶ A „főpap”-nak itt még nincs köze a püspök vagy presbiter fogalmához.

⁴⁷ „Az Úr napján” a görög pleonasztikus kifejezés „küriaké küriu” fordítása. A keresztény vasárnap ez a megnevezése megvan a Jel 1,10-ben, Ignác Magn. IX,1, Péter-evangélium 9 és 12-ben, 1Kor 16,2-ben, ApCsel 20,7-ben, Barnabás-levél XV,9-ben.

⁴⁸ vö. Mt 5,23 kk.

⁴⁹ A „kézfeltétel” (kheirotonia) itt jelentheti a kéz felemelését a szavazáskor, megkülönböztetésül a kézfeltételtől az ordinációnál (kheirotészia).

ugyanis nektek a tanítók és próféták szolgálatát. 2. meg ne vessétek őket, a tanítókkal és prófétákkal együtt tiszteletben álljanak köztetek! 3. Ne haraggal, hanem békésen feddjétek meg egymást, ahogyan az evangéliumban áll (Mt 5,22-26; 18,15 és 35); senki szóba ne álljon azokkal, akik a másik ellen valamit elkövettek, amíg bűnbánatot nem tartottak! 4. Imáitokat, adakozástokat és minden cselekedeteket úgy végezzétek, ahogyan Urunk evangéliumában áll!⁵⁰

XVI. 1. Őrkdjétek életetek fölött! Ki ne aludjanak mécseseitek és ki ne oldódjon övetek! Legyetek készen! Nem tudjátok ugyanis az órát, melyben Uratok érkeznek.⁵¹ 2. Gyakran gyűljétek össze⁵², azt keresve, mi válik lelketek javára! Semmilyen időnek nem lesz haszna kitartásotokat illetően, ha a végső időben tökéletesek nem lesztek. 3. A végső napokban ugyanis sok hamis próféta lesz, sok rontó, a juhok farkasokká válnak, a szeretet gyűlöletbe fordul át⁵³; 4. amikor felgyülemlik a törvénytelenység, gyűlölni fogják egymást az emberek, s akkor fog megjelenni a világcsaló Isten fiaként⁵⁴, a föld a kezébe adatik és jeleket és csodákat művel, melyek a világ kezdete óta nem voltak. 5. Az emberek világa ekkor tűzpróbára kerül, és sokan megbotránkoznak és elvesznek, akik azonban kitartanak hitükben, megmenekednek ama átkozottól.⁵⁵ 6. És ekkor tűnnek fel majd az igazság jelei; először az ég megnyílásának jele, másodsor a harsona hangja, s harmadszor a holtak feltámadása.⁵⁶ 7. Nem mindenki támad fel azonban, amint megmondattott: Eljön az Úr és vele összes szentjei (vö.: Mt 24,30-31). 8. A világ akkor majd meglátja az Urat, amint eljön az ég felhői fölött (vö.: Mt 24,24; 2. Thessz. 2,9; Jel 13,2 és 13; Mt 24,10; 10,22; 24,13; I. Kor. 15,52; 1. Thessz. 4,16; Zak. 14,5; Mt 26,64).

⁵⁰ vö. 1Kor 5,11.

⁵¹ vö. Lk 12,35.

⁵² A „gyakran” (püknósz) kifejezést „gyakran”-nal fordítottuk, de lehet „számos alkalommal” is. Ezt azért szükséges megjegyezni, mert a XIV,1-ben a vasárnapi összejövetelt ajánlotta. Ha itt is vasárnapi eukharisztikus összejövetelre vonatkoznak szavai, akkor ezt „gyakrabban” nem lehet tartani, mint hetente. Ha azonban az „eukharisztia” általános értelemben imádságot jelent, úgy azt lehet gyakrabban is tartani. Ugyanez a sürgetés megtalálható Antiochiai Szent Ignácánál is.

⁵³ vö. Mt 24,10.

⁵⁴ A „világcsaló” azaz az Antikrisztus. A Didakhé az „Isten Fia” címet használja, feltehetően azért, mert az „Emberfia” olvasói számára nem lenne érthető.

⁵⁵ vö. 1Pét 1,7; 1Kor 3,13. Az „átkozott” itt maga Jézus lehet, és nem az Antikrisztus. Jézus neve már Pál levelei szerint is szerepelt átokformulában (Gal 3,13 a MTörv 27,26-ot idézi: „Átkozott, aki a fán függ!”).

⁵⁶ Nem világos, hogy mit jelent „az ég megnyílásának jele”. A Didakhé az „ekpetaszisz” szót használja, ugyanezt a szót használja a Barnabás-levél XII,4 is: „Egész nap kitértam kezemet ...”. Korán elterjedt a nézet, hogy Jézus második eljövetelkor fény-kereszt fog megjelenni ismét. Az Illés-apokalipszis szerint (XXXII,4) a felhőkön eljövő messiást megelőzi majd a kereszt.